

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
доктор юридичних наук, професор

Олег ОМЕЛЬЧУК

2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Михайлова Павла Сергійовича** на тему **"Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження"**, поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова № 14 від 08 січня 2025 року

ПРИСУТНІ:

Крушинський С.А., завідувач кафедри, к.ю.н., професор;
Налуцишин Вік.В., професор кафедри, д.ю.н., професор;
Циганюк Ю.В., професорка кафедри, д.ю.н., професорка;
Кравчук О.В., професор кафедри, д.н.д.у., к.ю.н., професор;
Туровець Ю.М., професор кафедри, к.ю.н., доцент;
Плисюк Н. М., професорка кафедри, к.ю.н., доцентка;
Волкотруб С.Г., доцент кафедри, к.ю.н., доцент;
Виговський Д.Л., доцент кафедри, к.ю.н., доцент;
Нікіфорова Т.І., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка;
Налуцишин Вол.В., доцент кафедри, к.ю.н., доцент;
Захарчук В.М., доцент кафедри, к.ю.н., доцент;
Хмелевська Н.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка;
Присяжна А.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка;
Бережний С.Д., доцент кафедри, к.ю.н., доцент;
Семенюк-Прибатень А.В., доцентка кафедри, к.ю.н.;
Когут І.А., асистент кафедри;
Налуцишин Р.В., асистент кафедри.

З присутніх – 3 доктори наук та 12 кандидатів наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Запрошені: аспірант кафедри кримінального права та процесу Михайлов П. С.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження", виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Завідувача кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., професора Крушинського С.А., який запропонував учасникам обрати головуючого на засіданні фахового семінару. Доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка Нікіфорова Т.І. внесла пропозицію обрати головуючою на засіданні фахового семінару професорку кафедри, д.ю.н., професорку Циганюк Ю.В. Пропозицію підтримано одноголосно.

Професорку кафедри, д.ю.н., професорку Циганюк Ю.В., яка поінформувала присутніх, що Михайлов П.С. народився 18 грудня 1994 року в місті Хмельницькому. Освіта – вища. У 2018 закінчив Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та здобув професійну кваліфікацію юрист (магістр) за спеціальністю «Право».

З 27.11.2018 по 28.11.2018 працював на посаді слідчого другого слідчого відділу (відділу з розслідування злочинів, вчинених працівниками правоохоронних органів та у сфері правосуддя) Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому. З 28.11.2018 по 01.03.2021 працював на посаді слідчого другого слідчого відділу (відділу з розслідування злочинів, вчинених працівниками правоохоронних органів та у сфері правосуддя) слідчого управління Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому. З 02.03.2021 по 14.09.2023 працював на посаді старшого слідчого першого слідчого відділу (з дислокацією у м. Хмельницькому) Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому. З 15.09.2023 по теперішній час працює на посаді оперуповноваженого Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому. З вересня 2020 аспірант кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Тема дисертаційного дослідження "**Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження**" затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 29 жовтня 2020 р. (протокол № 5, рішення № 5).

Науковий керівник – доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Волкотруб Сергій Григорович.

Дисертацію виконано відповідно до наукової теми кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова "Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю" (номер державної реєстрації 0117U000106).

СЛУХАЛИ:

виступ **аспіранта Михайлова П.С.**, який доповів присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтував актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначив мету та задачі дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлив методологічну основу дисертації, охарактеризував ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклав основні результати дослідження та сформулював висновки і рекомендації, відповів на запитання науково-педагогічних працівників кафедр.

Зокрема він зазначив, що у зв'язку з ухваленням КПК 2012 року висловлювалися оптимістичні сподівання щодо посилення гарантій захисту прав особи та її законних інтересів, більш ефективного вирішення завдань досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. Однак у практиці застосування новітніх кримінальних процесуальних норм виникли численні труднощі та проблеми, що зумовлює актуальність виявлення причин та умов, що їх породжують, що стане у майбутньому підґрунтям для вирішення існуючих труднощів.. У цьому контексті видається перспективним дослідити стан законодавчого регулювання застосування заходів, призначених для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, акцентувати увагу саме на особливостях доказування у таких провадженнях. Більше того, питання здійснення збирання, подання, перевірки та оцінки доказів у поєднанні із застосуванням заходів безпеки залишається і недостатньо урегульованими законодавчо, і не повною мірою дослідженими в науці кримінального процесу.

Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь в кримінальному провадженні можливо розглядати в широкому контексті, який охоплює усю сукупність як правових так інших заходів (їх сукупність можливо назвати заходами забезпечення безпеки) і вузькому - як виключно правові заходи. Застосування заходів безпеки чинить прямий і безпосередній вплив на вирішення низки питань доказування у кримінальних провадженнях, які недостатньою мірою досліджені у вітчизняній науці кримінального процесуального права.

Національне кримінальне процесуальне законодавство щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, розвивається протягом відносно нетривалого періоду (понад 30 років), однак вже напрацьований чималий досвід застосовування заходів безпеки, мають місце як позитивні моменти, так і навпаки. Наступним етапом розвитку законодавства у цьому напрямку має стати адаптація національного законодавства і правової

системи ЄС і на даний момент Європейська комісія констатує значне відставання нашої країни у цій сфері.

Наразі система законодавства у сфері забезпечення безпеки свідків, потерпілих та інших учасників кримінально-процесуальної діяльності в зарубіжних країнах продовжує розвиватися та вдосконалюватися шляхом вжиття нових законодавчих заходів у цій сфері та обміну позитивним досвідом. Зокрема, застосування заходів безпеки учасників кримінального судочинства в окремих державах покладено на єдиний централізований орган і такий досвід слід використати і у нашій країні.

З метою надання допомоги особам, що захищаються, в психологічній та соціальної адаптації після завершення судового процесу в європейських країнах створені спеціальні громадські організації. До участі у програмі захисту учасників кримінального судочинства до зарубіжних залучаються фахівці, які мають необхідний досвід, спеціальну підготовку та психологічні знання для роботи зі свідками та потерпілими, оскільки вони перебувають у стані емоційного стресу, потребують співчуття та співпереживання з боку посадових осіб, які реалізують спеціальні заходи безпеки;

Можливо констатувати, що нормативно правове регулювання процедури процесуальних дій з участю "анонімних свідків" потребує удосконалення з урахуванням двох надважливих моментів: з одного боку слід допустити максимально можливі засоби збирання і перевірки показань таких осіб, з іншого – жодним чином не створити можливостей для розкриття дійсних персональних даних допитуваної особи.

Наявна гостра потреба і можливість використання інституту допиту особи слідчим суддею в досудовому розслідуванні як специфічного заходу безпеки, що в окремих випадках дозволить зменшити ризики для життя і здоров'я охоронюваної особи.

Забезпечення заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження за своєю сутністю покликане створити додаткові можливості збирання та подання доказів. Такі можливості з'являються завдяки усуненню небезпек і перешкод доказуванню, які створюються злочинцями шляхом залякування, погроз, протиправного впливу на життя, здоров'я, майно, житло, близьких осіб свідків, потерпілих та ін. Саме ефективність діяльності по забезпеченню безпеки і є запорукою того, що відповідні докази будуть подані до суду і належним чином дослідженні. Поряд з розширенням можливостей доказування, заходи безпеки створюють і певні труднощі в доказуванні, зокрема залишається перманентною проблемою перевірка джерел доказів, зібраних із застосуванням специфічних процедур, насамперед із забезпеченням анонімності свідків. Забезпечення справедливого балансу публічних і приватних інтересів у доказуванні, а так само і перевірка достовірності відповідних доказів потребує створення специфічних гарантій. На цьому неодноразово наголошував ЄСПЛ під час розгляду скарг в частині використання показань анонімних свідків.

З метою убезпечення конфіденційних відомостей, а так само і усунення будь-яких сумнівів законності та обґрунтованості застосованих заходів безпеки, недопущення можливих негативних практик органів охорони правопорядку,

передбачити можливість оскарження окремих застосованих заходів безпеки до спеціально уповноваженого слідчого судді суду апеляційної інстанції. Вирішенню цього питання може слугувати створення окремої процедури перевірки особи анонімного свідка, його заінтересованості у результатах провадження і згадана перевірка має відбуватися без безпосередньої участі сторони захисту, але з можливістю поставити такому свідку письмові питання.

Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження слід розглядати в контексті зобов'язань держави перед людиною і громадянином, що значно виходить за межі розуміння таких заходів як виключно процесуальних, технічних та організаційних. Власне концепція побудови правової держави, утвердження гуманістичних цінностей у нашій країні має стати ключовим орієнтиром для подальшого розвитку та удосконалення як доктрини кримінального процесуального права, так і законодавства. Саме такий підхід дає змогу визначитися із засадничими началами пошуку балансу інтересів окремої особи та держави і суспільства в цілому.

Компаративістський аналіз вітчизняного і зарубіжного законодавства дає підстави для висновку, що вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство регламентує застосовування окремих заходів безпеки, чим не повною мірою забезпечується повнота і системність правового регулювання. Більше того, чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньою мірою деталізованого порядку ухвалення рішень про застосування заходів безпеки, що нерідко породжує зволікання з вирішенням таких питань, виникають суперечки, які призводять до оскарження окремих рішень вже в судовому порядку тощо і тим самим нівелюється одне з основних начал забезпечення безпеки – оперативність, або іншими словами – швидкість вирішення відповідного питання. Законодавство зарубіжних країн у сфері забезпечення безпеки учасників кримінального процесу діє вже тривалий період, а механізм надання допомоги особам, що захищаються, є достатньо законодавчо розробленим, тому законодавчий та практичний досвід у цій галузі слід вивчати та використовувати при розробці українського законодавства.

Застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження за великим рахунком переслідує дві мети – вберегти, убезпечити учасника кримінального провадження, його близьких, майно, від протиправного впливу з боку інших осіб та створити умови для належного здійснення доказової діяльності, насамперед через усунення реальних чи потенційних чинників негативного впливу на відповідного учасника. Однак, через специфіку таких заходів виникають певні труднощі щодо здійснення доказової діяльності стороною захисту, а інколи і потерпілим. Річ у тім, що обмеження сторін у доступі до конфіденційної інформації про застосування заходів забезпечення безпеки у низці випадків утруднює, а то й робить взагалі неможливою повну перевірку окремих джерел доказів, пошук та збирання інформації про осіб, щодо яких застосовані заходи безпеки.

Існує певна непослідовність вітчизняного законодавця, який, незважаючи на закріплення в КПК України низки правових положень про застосування окремих заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження,

залишив значну прогалину в частині процедури ухвалення, зміни, перегляду рішення про їх застосування. Більше того, підхід законодавця, за якого рішення про забезпечення безпеки приймають практично при кожній слідчій (розшуковій) дії окремо, навряд чи можна вважати виправданим. Такий самий підхід законодавця прослідковується і в судових стадіях процесу, зокрема, суддя вирішує питання про проведення допиту дистанційно тощо. Вважаємо, що рішення про забезпечення безпеки учасника кримінального провадження має прийматися один раз і в подальшій процесуальній діяльності може йти мова лише про його зміну, доповнення, скасування у спеціально визначеній законом процедурі. Зазначені моменти вкрай важливі і для створення в особи, до якої застосовані заходи безпеки, відчуття впевненості, подолання страху залишитися наодинці зі злочинцями, побоювань раптового припинення підтримки з боку органів охорони правопорядку та ін.

Для створення дієвої системи гарантій законності під час застосування заходів безпеки пропонуємо передбачити можливість оскарження рішення про застосування заходів забезпечення безпеки до слідчого судді апеляційного суду, при цьому розглядати такі скарги повинен або голова суду, або спеціально уповноважений слідчий суддя з дотриманням всіх можливих заходів збереження в таємниці інформації про осіб, яким ймовірно загрожує небезпека. Така процедура необхідна з огляду потребу недопущення будь-яких зловживань, негативних практик із застосуванням заходів забезпечення безпеки.

Використання у доказуванні показань осіб, персональні дані яких змінені (втаємничені) викликає почасти значні труднощі в частині перевірки таких показань, оскільки стає проблемним встановити стосунки між свідком і обвинуваченим, інформація про репутацію такого свідка залишається недоступною сторонам провадження і потерпілому, що у свою чергу може породжувати не лише сумніви в окремих учасників процесу, але й у підсумку негативно впливати на репутацію судової влади, слугувати приводом порушення питання про справедливість такого судового розгляду в цілому тощо. Для забезпечення більшого рівня конфіденційності даних про потерпілого, заявника, викривача, життя чи здоров'ю яких загрожує небезпека, пропонується дещо змінити порядок реєстрації відповідних заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а саме запровадити порядок їх реєстрації як безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення органом досудового розслідування.

Чинний КПК України потребує уточнення положень про застосування заходів забезпечення безпеки в частині максимального обмеження кола осіб, які причетні тією чи іншою мірою до застосування та виконання заходів забезпечення безпеки, насамперед слід доповнити відповідні положення щодо створення та діяльності слідчих груп, груп прокурорів, з обов'язком відповідно керівника органу досудового розслідування і керівника органу прокуратури визначати персонально посадову особу, яка матиме доступ до інформації про застосування заходів безпеки і ухвалюватиме процесуальні рішення та проводитиме слідчі (розшукові) дії з участю осіб, щодо яких застосовані заходи

безпеки. Крім процесуальних заходів, одночасно застосовуються і заходи конспірації, спеціальні технічні засоби, обладнані приміщення, транспорт тощо.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, насамперед пов'язаних із функціонуванням мережі Інтернет та важко контрольованим створенням різноманітних баз даних про осіб (у тому числі функціонуючих і за межами нашої країни) зумовлює потребу наділення слідчого, прокурора, суду повноваженням звертатися до володільців та операторів відповідних баз даних, соціальних мереж, сервісів тощо повноваженнями щодо вилучення (або обмеження) з вільного доступу і обігу інформації про певних осіб, предмети, документи чи інших даних. Зазначені повноваження особливо актуальні для протидії злочинним проявам з боку осіб чи угруповань, які досконало володіють сучасними інформаційними технологіями, мають можливості доступу до недостатньо захищеної інформації, камер відеоспостереження та інших апаратних та програмних продуктів, які стрімко розвиваються. Чинні положення законодавства про обмеження доступу до персональних даних особи морально застаріли з огляду на сучасний стан розвитку науково-технічного прогресу, наявність значних можливостей збирання інформації про особу за допомогою новітніх технологій, які доступні пересічним громадянам. Зважаючи на професійні можливості обізнаних в інформаційних технологіях осіб, а також потенційно можливу таку діяльність з боку як приватних організацій, так органів іноземних держав, згадані положення потребують системного переосмислення та оновлення.

Своєрідним наріжним каменем сучасної теорії судових доказів можна вважати положення, що жоден доказ не має наперед визначеної законної сили для суду, і у зв'язку з цим є певні труднощі стосовно урахування практики ЄСПЛ в частині його позицій про "особливу обережність" із використанням доказування показань анонімних свідків. З одного боку, практика ЄСПЛ однозначно має враховуватися при розгляді та вирішенні кримінальних проваджень, з іншого – має місце певна колізія між правовими позиціями ЄСПЛ та національним законодавством, усунення якої видається доволі проблемним, адже законодавче закріплення правил, аналогічних тим, що сформульовані ЄСПЛ, означатиме своєрідний відступ від основоположних засад вільної оцінки доказів. Можливим рішенням такої проблеми, є закріплення правила про обов'язкове мотивування судом вирішення питання про використання чи відмову у використанні зазначених показань та оцінку доводів сторін щодо таких показань у судовому рішенні. Перспективним напрямом у подальшому розвитку системи заходів безпеки слід визнати пошук практичних шляхів та формування відповідного законодавства щодо співпраці у цій сфері з органами охорони правопорядку іноземних держав та міжнародних організацій (Міжнародний кримінальний суд, Європол тощо) з огляду на євроінтеграційні прагнення нашої держави.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

- сформульовано авторське бачення вирішення суперечності завдань забезпечення учасників кримінального провадження та створення умов належного здійснення доказової діяльності, зокрема запропоновано шляхи удосконалення низки правових процедур та правил проведення слідчих (розшукових) дій;

- запропоновано авторське бачення шляхів вирішення проблем здійснення доказової діяльності стороною захисту у разі застосування окремих заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, а також обмеження сторін у доступі до конфіденційної інформації про застосування заходів безпеки, що у низці випадків утруднює, а то й робить взагалі неможливою повну перевірку окремих джерел доказів, пошук та збирання інформації про осіб, щодо яких застосовані заходи безпеки;

- з огляду на розвиток інформаційних технологій, насамперед пов'язаних із функціонуванням мережі Інтернет та створенням різноманітних баз даних про осіб доведено потребу наділення слідчого, прокурора, суду владними повноваженнями звертатися до володільців та операторів відповідних баз даних, соціальних мереж, сервісів тощо повноваженнями щодо вилучення (або обмеження) з вільного доступу і обігу інформації про певних осіб, предмети, документи чи інші дані;

- запропоновано посилити систему гарантій законності під час застосування заходів безпеки, зокрема, передбачити можливість оскарження рішення про застосування заходів забезпечення безпеки до слідчого судді апеляційного суду, при цьому розглядати такі скарги повинен або голова суду, або спеціально уповноважений слідчий суддя з дотриманням всіх можливих заходів збереження в таємниці інформації про осіб, яким ймовірно загрожує небезпека, що особливо актуально з огляду на потребу недопущення будь-яких зловживань, негативних практик із застосуванням заходів безпеки;

- доводиться необхідність істотної зміни порядку ухвалення рішення щодо застосування заходів безпеки, а саме пропонується, щоб рішення про забезпечення безпеки учасника кримінального провадження приймалося один раз і в подальшій процесуальній діяльності мова може йти лише про їх зміну, доповнення чи скасування у спеціально визначеній законом процедурі;

удосконалено:

- підхід, за якого забезпечення безпеки учасників кримінального провадження слід розглядати у контексті зобов'язань держави перед людиною і громадянином, що значно виходить за межі розуміння таких заходів як виключно процесуальних, технічних та організаційних;

- доктринальні підходи, згідно з якими концепція побудови правової держави, утвердження гуманістичних цінностей у нашій країні має стати ключовим орієнтиром для подальшого розвитку та удосконалення законодавства щодо застосування заходів безпеки;

- наукові підходи до вирішення проблем забезпечення балансу інтересів окремої особи та держави і суспільства в цілому в контексті застосування заходів забезпечення безпеки;

- наукові позиції щодо максимального обмеження кола осіб, які причетні тією чи іншою мірою до застосування та виконання заходів безпеки, насамперед слід доповнити відповідні положення щодо створення та діяльності слідчих груп, груп прокурорів, встановлення обов'язку відповідного керівника органу досудового розслідування і керівника органу прокуратури визначати персонально посадову особу, яка матиме доступ до інформації про застосування заходів безпеки і ухвалюватиме процесуальні рішення та проводитиме слідчі (розшукові) дії з участю осіб, щодо яких застосовані заходи безпеки;

набули подальшого розвитку:

- пропозиції щодо усунення непослідовності у підходах вітчизняного законодавця, зокрема, через існування значного числа правових положень про застосування окремих заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження і прогалин в частині процедури ухвалення, зміни, перегляду рішення про вжиття таких заходів;

- підходи щодо удосконалення порядку ухвалення рішень про застосування заходів безпеки, зокрема необхідно відмовитися від практики прийняття рішення про застосування відповідних заходів по кожній окремій процесуальній дії;

- позиції вчених і практичних працівників щодо необхідних заходів, покликаних створити в особи, до якої застосовані заходи безпеки, відчуття впевненості, подолання страху залишитися наодинці зі злочинцями, побоювань раптового припинення підтримки з боку органів охорони правопорядку та подолання інших негативних моментів;

- погляди, відповідно до яких використання у доказуванні показань осіб, персональні дані яких змінені (втаємничені), викликає почасти значні труднощі в частині перевірки таких показань, оскільки стає проблемним встановити стосунки між свідком і обвинуваченим, інформація про репутацію такого свідка залишається недоступною усім сторонам провадження і потерпілому, що у свою чергу може породжувати не лише сумніви в окремих учасників процесу, але й у підсумку слугувати приводом порушення питання про справедливість такого судового розгляду в цілому;

- окремі положення теорії судових доказів, зокрема, твердження, що жоден доказ не має наперед визначеної законної сили для суду, і у зв'язку з цим констатовано існування труднощів щодо урахування практики ЄСПЛ в частині його позицій про "особливу обережність" із використанням у доказуванні показань анонімних свідків; пропонується вирішувати таку проблему шляхом закріплення правила про обов'язкове мотивування судом вирішення питання про використання чи відмову у використанні зазначених показань та оцінку доводів сторін щодо таких показань в судовому рішенні.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспіранта Михайлова такі питання:

Виговський Д.Л., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу:

Питання: У Вашій роботі приділено чимало уваги розробці заходів та засобів посилення секретності, конспірації під час застосування заходів безпеки, чим саме обумовлена така увага саме до цього аспекту теми?

Відповідь: Дякую за питання. Одним з найпростіших, найменш витратних способів убезпечити людину від посягань з боку підозрюваних та пов'язаних з ними осіб (співучасників, родичів, впливових знайомих тощо), є втаємничення, засекречування даних про відповідну особу. Однак слід відміти дуже важливий нюанс – навіть при застосуванні усього арсеналу засобів органів охорони правопорядку, якщо буде допущена помилка (недолік, недбалість, необачне висловлювання), це може призвести до деанонімізації охоронюваної особи. І таким чином попередньо вжиті заходи стануть марними, а людини опинитися в небезпеці. Саме тому і пропонується в роботі максимальне обмеження кількості обізнаних про заходи безпеки людей, робота з документами про заходи безпеки в паперовій формі, уникнення внесення чутливої інформації до баз даних, в тому числі до ЄРДР тощо.

Туровець Ю.М., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Чи можете Ви навести з особистого практичного досвіду, якщо не статистичні дані, то хоча б оціночні судження – у яких саме категоріях кримінальних проваджень найчастіше виникає потреба у застосуванні заходів безпеки?

Відповідь: Дякую за питання. У суспільстві, у тому числі серед науковців до цих пір побутує думка, що небезпеку для свідків, потерпілих, їх близьких найчастіше створюють організовані злочинні угруповання. Зовсім не хочу применшити суспільну небезпечність таких угруповань, однак факти погроз, залякувань, іншого впливу на учасників кримінальних проваджень трапляються у самих різних категоріях кримінальних проваджень. І такі випадки мають місце як з участю груп осіб, так і з боку окремих осіб, які раніше навіть не потрапляли в поле зору правоохоронних органів, не мали судимостей і відсутні дані про їх причетність до будь-яких кримінальних проявів. Тому думка, що заходи безпеки використовуються здебільшого у провадженнях, пов'язаних з організованою злочинністю, є стереотипною, можливо вона склалася завдяки кінематографу та ЗМІ.

Циганюк Ю.В., докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Поясніть будь ласка, які Ви бачите основні труднощі у практичній діяльності щодо застосування заходів безпеки у кримінальних провадженнях?

Відповідь: Дякую за питання. Вважаю, що однією з найсерйозніших перешкод у застосуванні засобів безпеки, є обмежені ресурси органів досудового розслідування і правоохоронних органів в цілому. Зараз мова йде не лише про фінансування правоохоронної системи, тобто фінансування окремих затратних заходів, хоч і це важливо. Перед органами охорони правопорядку поставлені

численні завдання, тому є питання щодо необхідної чисельності працівників, які мають бути задіяні для виконання заходів безпеки, їх належної підготовки для виконання доволі специфічних завдань, забезпечення спеціальним службовим транспортом, засобами захищеного зв'язку. Наприклад, для забезпечення необхідних заходів конспірації явно недостатньо кількох автомобілів, тому що при частому використанні одних і тих самих транспортних засобів виникає ризик, що їх будуть впізнавати чи всі особи з кримінальними схильностями.

Хмелевська Н.В., кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Які Ви бачите гарантії для сторони захисту у разі використання як доказів показань анонімних свідків?

Відповідь: Дякую за питання. Питання законності і обґрунтованості при застосовуванні заходів безпеки порушується постійно і науковцями, і практичними працівниками. Вважаю, що основними гарантіями має стати детальне регулювання підстав і порядку застосування таких заходів стороною обвинувачення, створення додаткових способів перевірки законності використання в доказуванні показань анонімних свідків, у тому запровадження процедури перевірки слідчим суддею законності та обґрунтованості рішень про застосування окремих заходів безпеки.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Крушинський С.А., кандидат юридичних наук, професор, доцент кафедри кримінального права та процесу відзначив достатній науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертант здійснив комплексне та ґрунтовне наукове дослідження різних аспектів застосування заходів безпеки у кримінальному провадженні. Поміж іншим автор узагальнив представлені у науці підходи до розуміння сутності заходів забезпечення безпеки у кримінальному провадженні. Структура роботи є збалансованою, відображає основну спрямованість теоретичного аналізу й забезпечує поступовість наукового дослідження. Структурні елементи дисертації перебувають у логічному зв'язку між собою в рамках єдиного напрямку розвитку наукової думки. Автор належним чином вивчив значний обсяг літературних джерел, нормативну базу як національну, так і окремі нормативні акти зарубіжних країн, окремі міжнародно-правові акти. У роботі дістали відображення основні погляди та підходи науковців, які проводили дослідження відповідної проблематики, автор вдало виділив найбільш гострі моменти, які є в доктрині кримінального процесу та зробив спробу сформулювати власне бачення вирішення наявних суперечностей, прогалин тощо; варто підкреслити продемонстрований дисертантом високий рівень розуміння сутності досліджуваних явищ і процесів. Висновки, рекомендації та пропозиції,

сформовані в дисертаційній роботі, є достатньою мірою обґрунтованими та виваженими.

Завдяки вдалому застосуванню методів наукового дослідження, дисертант досяг поставленої у дослідженні мети та виконав визначені завдання. Використані у дослідженні методи дозволили виявити та розкрити основні властивості досліджуваних правових явищ.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи. Одержані дисертантом результати дослідження характеризуються наявністю наукової новизни.

Так, дисертант визначив, що існує необхідність істотної зміни порядку ухвалення рішення щодо застосування заходів безпеки, а саме пропонується, щоб рішення про забезпечення безпеки учасника кримінального провадження приймалося один раз і в подальшій процесуальній діяльності мова може йти лише про їх зміну, доповнення чи скасування у спеціально визначеній законом процедурі.

Дисертант зробив успішну спробу вирішення проблем використання у доказуванні показань осіб, персональні дані яких змінені (втаємничені) викликає почасти значні труднощі в частині перевірки таких показань, оскільки стає проблемним встановити стосунки між свідком і обвинуваченим, інформація про репутацію такого свідка залишається недоступною сторонам провадження і потерпілому, що у свою чергу може породжувати не лише сумніви в окремих учасників процесу, але й у підсумку бути для приводом порушення питання про справедливість такого судового розгляду

Автором зроблено висновок, що зважаючи на важливість для сучасної теорії судових доказів положення, що жоден доказ не має наперед визначеної законної сили для суду, і у зв'язку з цим є певні труднощі стосовно урахування практики ЄСПЛ в частині його позицій про "особливу обережність" із використанням у доказуванні показань анонімних свідків. З одного боку, практика ЄСПЛ однозначно має враховуватися при розгляді та вирішенні кримінальних проваджень, з іншого – має місце певна колізія між правовими позиціями ЄСПЛ та національним законодавством, усунення якої видається доволі проблемним, адже законодавче закріплення правил, аналогічних тим, що сформульовані ЄСПЛ, означатиме своєрідний відступ від основоположних засад вільної оцінки доказів. Можливим рішенням такої проблеми, є закріплення правила про обов'язкове мотивування судом вирішення питання про використання чи відмову у використанні зазначених показань та оцінку доводів сторін щодо таких показань у судовому рішенні.

Дисертація містить й інші положення новизни, що представляють теоретичну та практичну цінність.

Наукова і практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій, сформованих у дисертації в нормотворчій діяльності, а також положення, які можуть сприяти виробленню однакової практики застосування судами кримінальних процесуальних норм. Результати дослідження можуть використовуватися в навчальному процесі при вивченні кримінально-процесуальних дисциплін.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені в опублікованих автором у статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Таким чином результати дослідження пройшли належну апробацію.

Не применшуючи теоретичну і практичну цінність одержаних дисертантом результатів дослідження, а також глибину і комплексність проведеного аналізу, слід відмітити існування у роботі дискусійних моментів.

Потребують доопрацювання та наведення додаткових пояснень висновки автора, що перспективним напрямом у подальшому розвитку системи заходів безпеки слід визнати пошук практичних шляхів та формування відповідного законодавства щодо співпраці у цій сфері з органами охорони правопорядку іноземних держав та міжнародних організацій.

Автор в цілому вірно зазначає, що для забезпечення більшого рівня конфіденційності даних про потерпілого, заявника, викривача, життя чи здоров'ю яких загрожує небезпека, слід змінити порядок реєстрації відповідних заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а саме запровадити порядок їх реєстрації як безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення органом досудового розслідування. У зв'язку з цим постає питання про гарантії законності та засоби, які знівелюють ризики завідомо неправдивих повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень.

Автором пропонується наділити органи охорони правопорядку повноваженнями втручатися у створення та роботу різноманітних баз даних, в тому числі й таких, якими володіють приватні особи. Видається, що це створить додаткові ризики надмірного обмеження права громадян на приватність, призведе до чергових публічних звинувачень на адресу органів досудового розслідування і прокуратури щодо втручання в роботу суб'єктів господарювання.

Крім того, особливості доказування під час застосування заходів безпеки можна розглядати у двох аспектах: 1) ускладнення у процесі доказування, зумовлені застосуванням заходів безпеки (на що і звернув увагу здобувач); 2) особливості доказування в процесі прийняття рішення про застосування заходів безпеки (обставини, які необхідно встановити, межі доказування, повноваження відповідних суб'єктів, обґрунтування рішення тощо). На жаль, другий аспект не знайшов свого відображення у дисертації.

Водночас наведені зауваження і побажання не применшують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Дисертант на належному рівні виконав поставлене наукового завдання та оволодів методологією наукової діяльності. Рецензована дисертація є самостійним завершеним комплексним і актуальним дослідженням.

У зв'язку з наведеним вище, наукова праця Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження" є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального

процесуального права та правозастосовної практики, за змістом відповідає спеціальності 081 Право, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Налуцишин В.В. відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження.

Дисертант досить аргументовано обґрунтував вибір теми дослідження, чітко визначив мету та завдання, а також правильно окреслив об'єкт та предмет дослідження. Запропонована здобувачем структура дисертації дала змогу проаналізувати основні, ключові питання застосування заходів в Україні, та зробити порівняльний аналіз застосування таких заходів у низці зарубіжних країн. Такий підхід допоміг автору зробити відповідні висновки та надати рекомендації щодо внесення змін до чинного законодавства України.

У ході дослідження дисертантом використано загальнонаукові та спеціальні методи.

При написанні роботи автор опрацював значний масив джерел (всього 241 джерело) з кримінального процесуального права і проаналізував численні нормативно-правові акти.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена тим, що здобувач ґрунтовно дослідив нормативно-правове регулювання специфіки застосування заходів безпеки в законодавстві України та зарубіжних держав, використав значний обсяг емпіричної бази, а саме: проаналізував низку судових рішень, що містяться в ЄДРСР, рішення ЄСПЛ, правові позиції Верховного Суду.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Михайловим П.С. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню достатньої джерельної бази, матеріалів судової практики, законодавства зарубіжних країн, правильно обраним методам наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях.

Рецензована робота є одним із перших у вітчизняній науці кримінального процесу спеціальних досліджень, в якому комплексно розглянуто доктринальні та прикладні проблеми здійснення заходів безпеки саме крізь призму особливостей доказування у кримінальних провадженнях.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, автором обґрунтовано, наукову позицію щодо максимального обмеження кола осіб, які причетні тією чи іншою мірою до застосування та

виконання заходів безпеки. Насамперед запропоновано доповнити положення щодо створення та діяльності слідчих груп, груп прокурорів, встановлення обов'язку відповідного керівника органу досудового розслідування і керівника органу прокуратури визначати персонально посадову особу, яка матиме доступ до інформації про застосування заходів безпеки.

Важливе теоретичне значення має думка, що з огляду на розвиток інформаційних технологій, насамперед пов'язаних із функціонуванням мережі Інтернет та створенням різноманітних баз даних про осіб наявна потреба наділення слідчого, прокурора, суду владними повноваженнями звертатися до володільців та операторів відповідних баз даних, соціальних мереж, сервісів тощо повноваженнями щодо вилучення (або обмеження) з вільного доступу і обігу інформації про певних осіб, предмети, документи чи інші дані

Найбільш прикладне значення роботи полягає у тому, що усі висновки та рекомендації автором викладено у вигляді конкретних пропозицій щодо удосконалення норм КПК України, які викладені в додатку Б, що видаються обґрунтованими та заслуговують на увагу законодавця.

Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією Михайлова П.С. опубліковано в 4-х наукових статтях у фахових наукових виданнях України, а також 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено у науковому стилі, літературною державною мовою.

Звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела у дисертації. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертаційного дослідження рецензентом не виявлено.

Оформлення дисертації здійснене відповідно до вимог, передбачених наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і не викликає зауважень.

Викладене вище не виключає наявності у рецензованій роботі положень, які викликають певні застереження та можуть слугувати підставою для дискусії. Разом із тим, слід відзначити, що характер наведених міркувань щодо окремих фрагментів роботи не виключає можливості спростування аргументів рецензента та в цілому не знижує наукової цінності представленого наукового дослідження.

Попри позитивну оцінку дисертаційного дослідження, воно, як і будь-яка праця, не позбавлене певних недоліків, суперечливих або таких, що потребують додаткової аргументації, положень:

1. Автор цілком справедливо наголошує на потребі запровадження дієвих засобів контролю законності і обґрунтованості застосування такого заходу

безпеки, як зміна персональних даних особи, яка підлягає допиту як свідок, і це не викликає сумнівів.

Однак потребує наведення додаткових пояснень, чому саме дисертант обрав такий спосіб перевірки законності і обґрунтованості надання особі анонімності, як звернення зі скаргою до слідчого судді апеляційного суду, оскільки перед цією особою в кримінальних провадженнях поставлені децю відмінні завдання.

2. Пропозиція дисертанта щодо розширення кола випадків проведення під час досудового розслідування допиту свідка слідчим суддею, а саме доповнення вказівкою на «застосування заходів безпеки» видається дублюванням вже існуючого правового положення статті 225 КПК України щодо підстав проведення такого допиту, а саме «існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань». Адже саме підставою застосування заходів безпеки і є наявність загрози життю та здоров'ю відповідного свідка.

3. Дисертант не навів достатньо переконливих аргументів, у чому саме полягає потреба одночасного існування в науці кримінального процесу понять «заходи безпеки» і «заходи застосування безпеки».

Висловлені зауваження мають дискусійний або рекомендаційний характер та жодним чином не применшують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновки щодо рецензованого дослідження:

1. Дисертація Михайлова Павла Сергійовича. на тему «Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального процесуального права та правозастосовної практики.

2. Дисертація Михайлова П.С. виконана і оформлена у відповідності до вимог, визначених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Дисертація Михайлова П.С. може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Головуюча на засіданні – докторка юридичних наук, професорка кафедри, професорка Циганюк Ю.В. зазначила у підсумку, що дисертація Михайлова П.С. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження" присутні вирішили запропонувати:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Михайлова Павла Сергійовича** на тему **«Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми дослідження. Відповідно до ст.3 Конституції України людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Особиста безпека має забезпечуватися у всіх сферах суспільного життя, зокрема і в кримінальному провадженні. Чинним кримінальним процесуальним законодавством України, зокрема ст.2 КПК України, визначенні основні завдання, які мають бути реалізовані під час здійснення кримінального провадження. Зокрема, цією статтею встановлено, що основним завданням кримінального процесуального законодавства є перш за все охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень.

При прийнятті КПК 2012 року висловлювалися оптимістичні сподівання щодо посилення гарантій захисту прав особи та її законних інтересів, більш ефективного вирішення завдань досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. Однак у практиці застосування новітніх кримінальних процесуальних норм виникли численні труднощі та проблеми, що зумовлює актуальність виявлення причин та умов, що їх породжують, що стане у майбутньому підґрунтям для вирішення існуючих труднощів.. У цьому контексті видається перспективним дослідити стан законодавчого регулювання застосування заходів, призначених для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, акцентувати увагу саме на особливостях доказування у таких провадженнях. Більше того, питання здійснення збирання, подання, перевірки та оцінки доказів у поєднанні із застосуванням заходів безпеки залишається і недостатньо урегульованими законодавчо, і не повною мірою дослідженими в науці кримінального процесу.

У науці кримінального процесу здійснювалися численні дослідження механізму забезпечення безпеки кримінального провадження, особливостей доказування із застосуванням заходів безпеки, зокрема такими вченими, як І. В. Бородій, В. В. Вапнярчук, В. К. Весельський, В. І. Галаган, О. І. Габро, Г. І. Глобенко, О. В. Горбачов, О. О. Гриньків, Г. О. Душейко, Є. В. Жариков, О. О. Зайцев, О. В. Капліна, Б. М. Качмар, О. О. Кравчук, С. А. Крушинський, М. І. Костін, М. В. Куркін, А. О. Ляш, О. В. Мельник, В. В. Налуцишин, М. В. Ноздренко, А. М. Орлеан, С. М. Пашков, М. А. Погорецький, О. О. Пунда, О. І. Ромців, Я. О. Тализіна, Р. В. Тарасенко, М. В. Тимчаль, Ю. В. Циганюк, В. Г. Уваров, О. Г. Шило, Б. В. Щур, В. Д. Юрчишин та ін. У свою чергу питання специфіки доказування із застосуванням заходів безпеки у вітчизняній науці дістали більшою мірою фрагментарне відображення, їх вивчення є складовою частиною досліджень, присвячених іншим питанням доказової діяльності.

Удосконалення вітчизняного законодавства в частині застосування заходів безпеки і правил доказування, врахування передового зарубіжного і міжнародного досвіду стає вкрай важливим з огляду на євроінтеграційні прагнення нашої країни, оскільки означенні питання актуальні і в контексті адаптації національної правової системи до стандартів ЄС та співпраці з Міжнародним кримінальним судом.

Водночас, стан дослідження проблем забезпечення безпеки учасників кримінального провадження засвідчує наявність невирішених проблем теоретичного, нормативного і прикладного характеру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідної теми кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова "Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю" (номер державної реєстрації 0117U000106) та з урахуванням завдань, що були передбачені Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженою Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, а також завдань, передбачених Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. Тема дисертації відповідає Пріоритетним напрямкам наукових досліджень у науці кримінального процесу (на період 2023–2028 років), визначеним координаційним бюро з проблем кримінального процесу відділення кримінально-правових наук НАПрН України.

Мета та завдання дослідження. Дисертаційне дослідження спрямоване на досягнення мети – отримання науково обґрунтованих результатів у вигляді наукових висновків та положень щодо сутності заходів безпеки та специфіки доказування у зв'язку з їх застосуванням а також розробка пропозицій, спрямованих на удосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства, та рекомендацій щодо покращення практики його застосування.

Досягнення мети передбачає послідовне вирішення таких завдань:

- вивчити і узагальнити сучасні підходи вчених щодо розуміння сутності заходів безпеки учасників кримінального провадження;

- дослідити розвиток національного законодавства щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;
- здійснити порівняльний аналіз положень національного, іноземного законодавства та міжнародно-правових актів щодо застосування заходів безпеки учасників кримінального провадження;
- виявити недоліки правового регулювання та правозастосовної практики щодо ухвалення процесуальних рішень і провадження окремих процесуальних дій щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;
- розробити пропозиції щодо посилення гарантій збереження в таємниці персональних даних, та іншої інформації про осіб, до яких застосовані заходи безпеки;
- виявити основні особливості дослідження та оцінки доказів у судових стадіях провадження із застосуванням заходів безпеки;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо оптимізації застосування заходів безпеки під час доказування у кримінальних провадженнях.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають, розвиваються і припиняються у зв'язку зі здійсненням доказування під час застосування заходів безпеки учасників кримінального провадження.

Предметом дослідження є особливості доказування під час застосування заходів безпеки учасників кримінального провадження.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, що застосовуються у правовій науці.

Діалектичний метод наукового пізнання дозволив розглянути правові явища і процеси застосування заходів забезпечення безпеки у їх взаємозв'язку та розвитку як цілісне явище, виявити внутрішні та зовнішні зв'язки предмету дослідження. *Метод аналізу* використовувався для виокремлення окремих складових елементів механізму забезпечення безпеки в кримінальних провадженнях, що в подальшому слугувало дослідженню їх правової природи, рис і властивостей. Використання *методу синтезу* дозволило дослідити поєднання окремих елементів у цілісній системі забезпечення безпеки, визначити роль окремих з них для досягнення визначених завдань та виявити окремі суперечності та прогалини досліджуваного правового механізму забезпечення безпеки. *Метод узагальнення* застосовувався під час вивчення наукових підходів для формулювання підсумкових висновків. *Системно-структурний метод* допоміг розглянути змістовну побудову сукупності заходів безпеки, вивчити їх окремі елементи в системі кримінальної процесуальної діяльності, зокрема таких заходів поєднання з іншими процесуальними діями та рішеннями. *Історико-правовий метод* дав можливість дослідити становлення та розвиток застосування механізму забезпечення безпеки учасників кримінального провадження у нашій країні. *Догматичний метод* застосовувався для встановлення точного змісту нормативно-правових приписів, з'ясування закономірностей їх дії та вивчення практики його застосування. З використанням *порівняльно-правового методу* проводилося порівняння положень КПК України

з відповідними нормами законодавства зарубіжних держав, а також низки міжнародно-правових актів, що дало можливість вивчати шляхи використання іноземного досвіду. *Метод моделювання* використовувався для формулювання пропозицій з метою удосконалення чинного КПК України та розробки проєктів кримінальних процесуальних норм.

Науково-теоретичною базою дисертації є праці українських і зарубіжних учених з теорії та історії права, кримінального та кримінального процесуального права.

Нормативну базу дослідження складають міжнародні правові акти, Конституція України, КПК України, інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України, а також законодавство та судова практика окремих зарубіжних держав.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження склали вивчення понад 200 судових рішень, які розміщені в ЄДРСР, рішення ЄСПЛ, правові позиції Верховного Суду, офіційно опубліковані узагальнення судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній кримінальній процесуальній науці спеціальних комплексних досліджень особливостей доказування із застосуванням заходів безпеки у кримінальному провадженні. Враховуючи актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, його мету та завдання, одержано результати, зокрема:

уперше:

- сформульовано авторське бачення вирішення суперечності завдань забезпечення учасників кримінального провадження та створення умов належного здійснення доказової діяльності, зокрема запропоновано шляхи удосконалення низки правових процедур та правил проведення слідчих (розшукових) дій;

- запропоновано авторське бачення шляхів вирішення проблем здійснення доказової діяльності стороною захисту у разі застосування окремих заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, а також обмеження сторін у доступі до конфіденційної інформації про застосування заходів безпеки, що у низці випадків утруднює, а то й робить взагалі неможливою повну перевірку окремих джерел доказів, пошук та збирання інформації про осіб, щодо яких застосовані заходи безпеки;

- з огляду на розвиток інформаційних технологій, насамперед пов'язаних із функціонуванням мережі Інтернет та створенням різноманітних баз даних про осіб доведено потребу наділення слідчого, прокурора, суду владними повноваженнями звертатися до володільців та операторів відповідних баз даних, соціальних мереж, сервісів тощо повноваженнями щодо вилучення (або обмеження) з вільного доступу і обігу інформації про певних осіб, предмети, документи чи інші дані;

- запропоновано посилити систему гарантій законності під час застосування заходів безпеки, зокрема, передбачити можливість оскарження рішення про застосування заходів забезпечення безпеки до слідчого судді апеляційного суду, при цьому розглядати такі скарги повинен або голова суду,

або спеціально уповноважений слідчий суддя з дотриманням всіх можливих заходів збереження в таємниці інформації про осіб, яким ймовірно загрожує небезпека, що особливо актуально з огляду на потребу недопущення будь-яких зловживань, негативних практик із застосуванням заходів безпеки;

- доводиться необхідність істотної зміни порядку ухвалення рішення щодо застосування заходів безпеки, а саме пропонується, щоб рішення про забезпечення безпеки учасника кримінального провадження приймалося один раз і в подальшій процесуальній діяльності мова може йти лише про їх зміну, доповнення чи скасування у спеціально визначеній законом процедурі;

удосконалено:

- підхід, за якого забезпечення безпеки учасників кримінального провадження слід розглядати у контексті зобов'язань держави перед людиною і громадянином, що значно виходить за межі розуміння таких заходів як виключно процесуальних, технічних та організаційних;

- доктринальні підходи, згідно з якими концепція побудови правової держави, утвердження гуманістичних цінностей у нашій країні має стати ключовим орієнтиром для подальшого розвитку та удосконалення законодавства щодо застосування заходів безпеки;

- наукові підходи до вирішення проблем забезпечення балансу інтересів окремої особи та держави і суспільства в цілому в контексті застосування заходів забезпечення безпеки;

- наукові позиції щодо максимального обмеження кола осіб, які причетні тією чи іншою мірою до застосування та виконання заходів безпеки, насамперед слід доповнити відповідні положення щодо створення та діяльності слідчих груп, груп прокурорів, встановлення обов'язку відповідного керівника органу досудового розслідування і керівника органу прокуратури визначати персонально посадову особу, яка матиме доступ до інформації про застосування заходів безпеки і ухвалюватиме процесуальні рішення та проводитиме слідчі (розшукові) дії з участю осіб, щодо яких застосовані заходи безпеки;

набули подальшого розвитку:

- пропозиції щодо усунення непослідовності у підходах вітчизняного законодавця, зокрема, через існування значного числа правових положень про застосування окремих заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження і прогалин в частині процедури ухвалення, зміни, перегляду рішення про вжиття таких заходів;

- підходи щодо удосконалення порядку ухвалення рішень про застосування заходів безпеки, зокрема необхідно відмовитися від практики прийняття рішення про застосування відповідних заходів по кожній окремій процесуальній дії;

- позиції вчених і практичних працівників щодо необхідних заходів, покликаних створити в особи, до якої застосовані заходи безпеки, відчуття впевненості, подолання страху залишитися наодинці зі злочинцями, побоювань раптового припинення підтримки з боку органів охорони правопорядку та подолання інших негативних моментів;

- погляди, відповідно до яких використання у доказуванні показань осіб, персональні дані яких змінені (втаємничені), викликає почасти значні труднощі в частині перевірки таких показань, оскільки стає проблемним встановити стосунки між свідком і обвинуваченим, інформація про репутацію такого свідка залишається недоступною усім сторонам провадження і потерпілому, що у свою чергу може породжувати не лише сумніви в окремих учасників процесу, але й у підсумку слугувати приводом порушення питання про справедливість такого судового розгляду в цілому;

- окремі положення теорії судових доказів, зокрема, твердження, що жоден доказ не має наперед визначеної законної сили для суду, і у зв'язку з цим констатовано існування труднощів щодо урахування практики ЄСПЛ в частині його позицій про "особливу обережність" із використанням у доказуванні показань анонімних свідків; пропонується вирішувати таку проблему шляхом закріплення правила про обов'язкове мотивування судом вирішення питання про використання чи відмову у використанні зазначених показань та оцінку доводів сторін щодо таких показань в судовому рішенні.

Практичне значення одержаних результатів вбачається в тому, що узагальнення, висновки та пропозиції, сформульовані у дисертації, можуть бути використані:

– у науковій діяльності як основа для подальшого дослідження проблем заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, підготовки наукових праць за даною тематикою;

– у законотворчій діяльності – для подальшого удосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства України, що регламентує безпеку учасників кримінального провадження;

– у правозастосовній діяльності – для удосконалення діяльності судів, прокурорів, слідчих, дізнавачів під час реалізації кримінальних процесуальних норм про застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;

– в освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін "Кримінальне процесуальне право", "Порівняльне кримінальне право та процес", "Основи кримінального процесу", "Особливі порядки кримінального провадження", "Досудове розслідування кримінальних правопорушень", підготовки робочих програм, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін, підручників, навчальних посібників.

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що становлять новизну роботи, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, які належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовуються.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція "Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання" (м. Хмельницький, 2020 р.); Всеукраїнська наукова конференція "Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу"

(Хмельницький, 2021 р.); "Засади функціонування кримінальної юстиції" (м. Хмельницький, 2021 р.); "Взаимодействие правовых систем современности в целях устойчивого развития общества" (м. Гродно, 2021 р.); "Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності" (м. Хмельницький, 25 лютого 2022 р.); "Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану" (м. Хмельницький, 16 березня 2023 р.) та ін.

Публікації. Основні положення та результати дисертації висвітлено у 9 наукових публікаціях, зокрема: 4 статтях, з яких 4 – опубліковано в наукових фахових виданнях України, а також у 5 тезах наукових доповідей – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Михайлов П. С. Безпека учасників кримінального провадження як правове поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Випуск 69. С. 408-412.

2. Михайлов П.С. Особливості використання показань анонімного свідка в доказуванні. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 3. Том 1. С. 87-93.

3. Михайлов П. С. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: питання теорії і практики. *Право UA*. 2024. № 2. С. 207-212.

4. Михайлов П.С., Волкотруб С.Г. Особливості дослідження та використання показань анонімних свідків у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Право UA*. 2024. № 4. С. 151-156.

5. Михайлов П. С. Поняття і сутність забезпечення безпеки учасників кримінального провадження Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції "Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання" (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 478-481.

6. Михайлов П. С. Нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки учасників кримінального провадження в Україні. *Взаимодействие правовых систем современности в целях устойчивого развития общества: сб. науч. ст. XXI Международной научной конференции студентов, магистрантов и аспирантов: в 2-ч. Ч. 2*. Гродно: ГрГУ, 2021. С. 385-391.

7. Михайлов П. С. Актуальні питання забезпечення таємниці відомостей щодо осіб, до яких застосовані заходи безпеки у кримінальному провадженні. *Засади функціонування кримінальної юстиції: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 14 травня 2021 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 50-51.

8. Михайлов П. Засади функціонування механізму забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні: Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Хмельницький, 25 лютого 2022 року). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 746-747.

9. Михайлов П. Безпека учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 16 березня 2023 року). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 189-190.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження" відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження" є одним з перших в Україні комплексним дослідженням актуальних питань доказування в кримінальних провадженнях із застосуванням заходів безпеки. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі зауваження, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Дисертація **Михайлова Павла Сергійовича** на тему "**Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження**" відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження" поданого на

здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження" відповідає спеціальності 081 Право та відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Михайлова Павла Сергійовича на тему "Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження" до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри кримінального права та процесу проголосували одноголосно:

«за» – 17; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуюча на засіданні:

докторка юридичних наук,
професорка, професорка кафедри
кримінального права та процесу
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Юлія ЦИГАНЮК

